

Josep PERARNAU I ESPELT

SOBRE LA CATALANITAT DEL
LIVRO DA CORTE IMPERIAL:
EL TÍTOL

En la secció de *Notícies bibliogràfiques* d'aquest volum pot hom llegir, entre les dedicades a Ramon Llull i a la seva escola, el resum de l'estudi d'Adel Sidarus, *Le Livro da Corte Imperial entre l'apologetique lullienne et l'expansion catalane au XIV siècle*, i en ell la frase: «A la pregunta de si l'autor és portuguès, el prof. Sidarus acumula indicis que assenyalen vers Catalunya i vers el moment de les segones noces de Jaume II, el 1316; l'obra hauria estat escrita entre el 1316 i el 1318; de més a més, "la version portugaise... semble conserver quelques vestiges de cet idiome" [català]».

Aquesta brevíssima nota no té altre objectiu que el d'afegir un vestigi als acumulats per l'autor: l'ús de l'adjectiu 'imperial' en el títol, adjectiu que, almenys en català medieval, no té res a veure amb una cort 'imperial' d'un emperador d'aquest món, ans amb la cort 'celestial', cosa que, si no m'erro, encaixa plenament amb la temàtica del *Livro...*

Em limitaré a reportar les mostres que les obres estàndard proporcionen del dit mot en el sentit esmentat:

Antoni M. ALCOVER-Francesc de Borja MOLL, *Diccionari català-valencià-balear*, IV, 791, col. 2:

«2. IMPERIAL, adj. ant. Empiri. *Com la branca del paraís en lo cel emperial*, Llull *Arbre sc[iència]*, II, 165.

Miquel COLOM, *Glossari General Lul·lià*, II, 221, col. 1:

«EMPERIAL adj. Pertanyent a l'empiri, al cel empírial. *En lo cel emperial són assituats los àngels*, Sc[iència], II, 153. *Aquests àngels estan davant Déu en lo cel emperial*, Doc[trina pueril], 191. *Pujà Jhesu Crist estar en lo cel emperial*, Prov[verbis], 228. *Està lo cel emperial / loc de glòria*, Rims, II, 193.»

Joan COROMINES, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, VI, 555:

«*Empiri...* perquè l'Antiguitat situava en aqueixa part del cel el foc pur i eternal; amb evolució semi-hereditària, però sobretot ajudant-hi una transparent etim[ologia] popular, se'n féu antigament *cel imperi*: «molt me dó grn meravella del cel imperi què és» (Llull, *Merav(elles)*, NCI I, 53); i, agreujant-se el malentès plebeu, *imperial*: «del cel imperial, lla on és la glòria, per a qui ho ha feyt? No per a ssi, car Déu no ha mester casa, mas per a nosaltres» (St Vicent F[errer], *Serm[ons]*, I, 112, 84)».

Per la meva banda, afegiré a la mitja dotzena anterior una altra mostra fins ara inèdita, tret del terç dels sermons de sant Vicent Ferrer publicats en aquest volum:

«... nostre senyor Déus... creà los àngels en lo cel emperial...»¹

De les mostres aplegades, a les quals seria fàcil d'afegir-ne moltes d'altres, es dedueix amb tota certesa que, almenys entre el final del segle XIII i els primers decennis del segle XV, en català ha estat normal d'aplicar l'adjectiu «emperial» al substantiu ,cel'; el possible autor català del *Livro da corte emperial*, no hauria hagut de fer altra cosa que transportar al substantiu ,cort/corte', que, d'acord amb la font etimològica llatina ,curia' també significava ,cel' (recordem: ,curia caelestis'), un adjectiu que ell trobava normalment associat a aquesta darrera paraula.

Una altra pregunta és la de si el possible autor català escriví la dita obra en la seva llengua nadiua, que després seria traduïda al portuguès, o si la redactà directament en portuguès. La hipòtesi exposada pel prof. Sidarus para la d'una tramesa des de Catalunya, i per tant pressuposa un original català. Però potser s'ho valdria de plantejar l'altra possibilitat.

Acabo amb un petit detall, que més aviat ajudaria a inclinar-se vers la segona hipòtesi (sense que, de cap manera, fos un pes decisiu al seu favor): la data proposada per l'autor com la de l'elaboració original, la dels anys 1316-1318, coincideix amb la del començament de l'activitat literària de l'anomenat ,grup lul·lista valencià'.² D'aquest grup (si és que ho fou, i no pas un autor únic) només n'és conegut un nom propi, el de Bernat Garí, ,praesbyter Maioricensis', autor de l'*Art memorativa*. La immediata activitat i consegüent manifestació escrita d'un molt aprofitat deixeble de Ramon Llull a València (i no pas a Mallorca,

1. Vegeu més amunt, en la secció d'articles, *Els quatre sermons de sant Vicent Ferrer en el manuscrit 476 de la Biblioteca de Catalunya*; la frase transcrita es troba en el text intitulat {*Infra octavam dominicae III*} *Epybanie sermo*, BC 476, f. 128r, línia 398 de l'apèndix I.

En canvi, el mot ,emperial' no figura en Gret SCHIB, *Vocabulari de Sant Vicent Ferrer*. Pròleg de Germà COLON (Col·lecció Vives Casajuana, L), Barcelona, Fundació Vives Casajuana 1977, 268.

Tampoc no es troba en els sermons catalans publicats per mi en *La compilació de sermons de sant Vicent Ferrer de Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 477. Apèndix primer: Text de nou sermons inèdits. Apèndix segon: Quatre versions del sermó de l'Ascensió*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», IV (1985), 213-402 (vegeu en particular la taula de mots, a les pàgines 362-402); sí que, en canvi, compareix en el text llatí del sermó predicat *Feria quarta ante dominicam Palmarum in Staviaco ad populum*, conservat a Friburg de Suïssa, Archives des Cordeliers, suara publicat per Bernard HODEL, *Sermons de Saint Vincent Ferrier à Estavayer-Le-Lac en mars 1404*, dins «Mémoire Dominicaine», 2 (1993), 175-179; el sermó pròpiament dit comença amb la frase: «Nam quando Deus creavit celum empireum...»; aquestes paraules es troben en el f. 84r del manuscrit i en la pàgina 175 de l'edició.

El bon amic Josep Anton Martín, el qual, s'ocupa de la *Biblia rimada* conservada a la Biblioteca Capitular i Colombina de Sevilla, em comunica que uns dels primers versos de l'obra, els 51-52 relatiu a la creació del món, diuen: «Creà... / E:l cel desús emperial...». La dita còpia sembla ésser datable del pas del segle XIII al XIV. No cal dir com li agraeixo aquesta prova de confiança!

2. El conjunt de textos lul·lians escrits a València a partir de l'agost del 1316 es pot veure en el meu *Inventari d'obres lul·lianes en català. III. Obres d'escola lul·liana medieval*, dins *Els manuscrits lul·lians medievals de la 'Bayerische Staatsbibliothek' de Munic, I. Volums amb textos catalans* (Studia, textus, subsidia, 3), Barcelona 1986, 202-204, on consten les respectives datacions.

com hauria estat normal d'esperar), potser el mateix any de la mort de Ramon Llull, permet almenys de fer la pregunta de si algun altre deixeble lul·lià no saltà fins a l'extrem occidental de la península a fer allò mateix que un company seu feia a València?

Aquesta és per ara només una hipòtesi de treball, potser purament fantàstica. Però va lligada a un altre tema de la màxima importància, el coneixement del qual es troba encara a les beceroles: el de la presència del lul·lisme en les terres occidentals de la Península Ibèrica, tant de la Corona de Castella³ com de la de Portugal; el fet que el lul·lisme castellà occidental estigui clarament vinculat a l'esmentat primitiu grup lul·lista de València⁴ no fa res més que enfortir la consistència de la dita hipòtesi de treball.

Esperem, doncs, que aportacions, també de i desde Portugal, entorn els orígens del seu lul·lisme, contribueixin a clarificar la presència d'una obra tan important per a la llengua i cultura portuguesa com ho és per a la història del lul·lisme i, doncs, de l'expansió cultural dels Països Catalans.

Barcelona, maig 1996

3. En el meu *La traducció castellana medieval del Llibre de meravelles de Ramon Llull*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», IV (1985), 7-60, en particular 8-17, hom pot trobar un estat de la qüestió bibliogràfica sobre el lul·lisme castellà medieval; cal afegir-hi l'estudi assenyalat en la nota següent.

4. Em permeto de remetre al meu *El lul·lisme, de Mallorca a Castella a través de València. Edició de l'Art abreujada de confessió. En apèndix, els tractats de Ramon Llull Liber qui continet confessionem i Liber de virtute veniali atque vitali, de veniali peccato et mortali*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», IV (1985), 61-172, en particular 87, on hom pot veure la corresponent i recent bibliografia.

Dues altres consideracions reforcen la hipòtesi de treball, que vincula el lul·lisme castellà amb el portuguès: la concentració de lul·lisme castellà a Zamora, per tant, a la ratlla mateixa de Portugal; i la procedència portuguesa dels comtes de Benavente, conservadors d'una interessant biblioteca lul·liana. Tot plegat, certament confirma la importància del tema.